

Строфа прва
МАРЛИЈЕВ ДУХ

Марли је био мртав, да почнемо од најважнијег. У то није било никакве сумње. Записник о његовој сахрани потписали су свештеник, црквењак, погребник, и њему најближи ожалошћени. Потписао га је Скруц: а Скруцово име је вредело на меници, или на било чему што би се он одлучио да потпише. Стари Марли је био мртав као ексер у мртвачком сандуку.

Пазите! Не желим да кажем како ја имам неко стварно знање о томе шта је то толико посебно мртво у ексеру у мртвачком сандуку. Ја бих можда био склонији да сматрам неки други комад гвожђурије најмртвијим у самом сандуку. Али изрека наших предака гласи овако; и моје непосвећене руке не треба да је кваре, или ће наша земља пропасти. Допустићете ми стога да поновим, и нагласим, да је Марли био мртав као ексер у мртвачком сандуку.

Да ли је Скруц знао да је он мртав? Наравно да јесте. Како би и могло да буде другачије?

Скруц и он су били ортаци не знам ни ја колико дугих година. Скруц је био једини извршилац његове опорукe, једини управник над његовим иметком, једини правни наследник, једини пријатељ, и једини ожалошћени. А чак ни Скруц није био баш тако страшно погођен тим тужним догађајем, него се и на сам дан сахране показао као изванредан послован човек, и свечано га је окончао с несумњивом пословном добити.

Помињање Марлијевог сахране враћа ме на тачку са које сам и почео. Није било сумње да је Марли мртав. Ово се мора јасно разумети, иначе ништа чудесно не може произаћи из приче коју намеравам да исприповедам. Да нисмо били потпуно убеђени да је Хамлетов отац умро пре него што је драма почела, не би било ничега изузетнијег у његовој шетњи ноћу, на источном ветру, по зидинама сопствене утврде, него у томе да се било који средовечан господин пренагљено нашао по спуштању мрака на ветровитом месту – дословно да запањи слаби ум свог сина.

Скруц никада није избрисао Марлијево име. Оно је стајало, годинама затим, изнад врата складишта: Скруц и Марли. Фирма је била позната као Скруц и Марли. Понекад су људи нови у послу Скруца називали Скруцом, а понекад Марлијем, али он се одазивао на оба имена. Њему је то било свеједно.

О! Али његова шака је била стегнута а срце тврдо и хладно као млински камен, код тог Скруза! Стезао је, млео, цедио, гребао, прикупљао, похлепни стари грешник! Тврд и оштар као кремен, из ког никакав челик никада није истерао варницу пријатне ватре; притајен, затворен и самотан као острига. Хладноћа у њему замрзла је његове остареле црте лица, зашиљила му већ оштар нос, смежурала образе, уочила ход, закрвавила очи, поплавила му усне; и лукаво проговарала његовим шкрипавим гласом. Покорица мраза покривала му је главу, и обрве, и чекињасту браду. Своју хладноћу носио је свуда са собом; ледио је њом своју канцеларију у дане пасје врућине; ни за један једини степен није отопљавала чак ни за Божић.

Спољашња врућина и хладноћа нису имале много утицаја на Скруза. Никаква топлота није могла да га угреје, никаква зимска хладноћа да га натера да озебе. Ниједан ветар није био суровији и оштрији од њега, ниједан снег није падао упорније него што је он спроводио своје намере, никаква киша што пљушти не беше непопустљивија од њега. Лоше време њега није дотицало. Најјача киша, и снег, и град, и лед, могли су да се похвале само једном предношћу у односу на њега. Њихова појава је често пријатна за око, а његова није.

Нико га никад није зауставио на улици да каже, благонаклоно га гледајући, „Како сте, дра-

ги мој Скруце? Када ћете навратити код мене?" Ниједан просјак није га молио за ситнину, ниједно дете га није питало колико је сати, ниједан мушкарац ни жена никада га нису замолили да им покаже пут, не Скруца. Чак су га изгледа познавали и пси слепаца; и када би видели да долази, повукли би своје власнике у неки улаз или двориште, а онда би замахали репом као да говоре, „Боље немати очи уопште него да су ти урокљиве, слепи господару!”

Али Скруца није било брига! Допадало му се да управо и буде тако. Да се провлачи својим путем напоредо са закрченим стазама живота, упозоравајући сваку људску саосећајност да се држи подаље од њега; то је било оно за шта су они који су га познавали говорили да је Скруцу најдраже.

Једном приликом – од свих добрих дана у години, баш на Бадњи дан – седео је стари Скруц заузет послом у својој канцеларији. Напољу је било хладно, суморно, мразно време; и поврх свега магловито; и он је чуо људе напољу у дворишту како хукћу од зиме, тапшу се рукама по грудима и трупкају ногама по плочнику како би их угрејали. Часовници у граду су тек откуцали три сата поподне, али већ се било сасвим смркло – није било светла целог дана – и свеће су пламсале у прозорима околних канцеларија, као румене мрље у густом, скоро опипљивом, тмурном вазду-

ху. Магла је продирала кроз сваку пукотину и кључаоницу, а напољу је била толико густа да иако је двориште било врло уско, куће на његовој супротној страни деловале су као пука привиђења. Видећи влажни облак како се спушта, све затамњујући, човек би могао помислити да природа једва да је преживела, и да је сва узаврела и прокључала.

Врата Скруцове канцеларије била су отворена како би могао да мотри на свог рачуновођу, који је у туробној стражњој малој хелији, сличној унутрашњости бурета, сређивао пословну преписку. Скруцова ватра је била врло мала, али службеникова је била још толико мања да је изгледало као да у њој гори само један груменчић угља. Али није могао да је подложи, јер је Скруц држао сандук за ђумур у својој канцеларији; и чим би службеник ушао са лопатицом, газда је неизоставно предвиђао да ће морати да се растану због његовог расипништва. На то би службеник ставио око врата свој бели шал, и покушао да се угреје уз свећу, у чему, пошто није био човек јаке маште, никада није успевао.

„Срећан Божић, ујаче! Нека те Бог чува!” повикао је весео глас. Био је то глас Скруцовог сестрића, који му је пришао тако брзо да је тек зачувши ове речи постао свестан његовог присуства.

„Пих!” рече Скруц. „Којешта!”

Он се толико угрејао од брзог ходања по магли и мразу, овај Скруцов сестрић, да се сав зајапурио; лице му је било румено и допадљиво, очи су му блистале, а из уста му је избијала пара.

„Зар Божић да је којешта, ујаче!” рече Скруцов сестрић. „Сигуран сам да не мислиш то озбиљно?”

„Мислим”, одврати Скруц. „Срећан Божић! Каквог права ти имаш да будеш срећан? Какав разлог имаш за то? Ти си врло сиромашан.”

„Ма дај”, одговори му нећак ведро. „Каквог права ти имаш да будеш потиштен? Какав разлог да будеш мрзовољан? Ти си врло богат.”

Скруц, немајући у том тренутку спреман бољи одговор, само понови оно своје „Пих!”, па још једном додаде и „Којешта!”

„Не љути се, ујаче!”, рече му нећак.

„Како да се не љутим”, одврати његов ујак, „кад живим у овом свету будала? Срећан Божић! Нека се носи тај срећни Божић! Шта ти је време Божића него време када плаћаш рачуне мада немаш новца, када установиш да си годину дана старији, али нимало богатији; време када сређујеш пословне књиге и свака од ставки у њима у току дванаест месеци те само притиска? Када би било по моме”, огорчено је закључио Скруц, „сваку будала која уоколо честита Божић скувао бих у сопстве-

ној масти и сахранио са коцем забијеним у срце! Тако му и треба!”

„Ујаче!”, замоли га сестрић.

„Нећаче!”, строго одврати Скруц, „ти и даље слави Божић на свој начин, а мене остави да га славим на свој!”

„Да га славиш!” понови Скруцов сестрић.
„Али ти га и не славиш.”

„Онда ме пусти да га избегавам”, рече Скруц.
„Много ће ти добра то донети! Онако као што ти је увек и доносио!”

„Има много ствари из којих сам могао да извучем оно што је добро, а од чега се нисам окористио, усуђујем се да кажем”, примети његов нећак. „Божић је једна од њих. Али сигуран сам да сам увек мислио о времену Божића, када оно дође – осим осећања дубоког поштовања које припада његовом светом имену и пореклу, ако се ишта што му припада може од тога одвојити – као о добром времену; благом, милосрдном, пријатном, времену опраштања; једином времену за које знам, у дугој календарској години, кад и мушкарци и жене као да су једнодушно спремни да слободно отворе своја стегнута срца и да о људима који су у горем положају од њих мисле као да су њихови истински сапутници на путу до гроба, а не као о другачијем соју створења које судбина шаље на неки другачији пут. И стога, ујаче, иако ми Божић никада није до-

нео ни груменчић сребра или злата да га стрпам у цеп, верујем да ми јесте учинио добро, и да ће ми још учинити добро; и кажем, Бог га благословио!”

Књиговођа је у својој ћелији и нехотице запљескао. Одмах поставши свестан да је то неприлично, процарао је ватру, и заувек угасио и њен последњи слабашни пламичак.

„Чујем ли још иједан звук од тебе”, рече Скруц, „прославићеш Божић тако што ћеш остати без посла! Ви сте врло убедљив говорник, господине”, додаде затим, окрећући се свом нећаку. Чудим се што не идеш у парламент!”

„Не љути се ујаче. Хајде! Дођи код нас сутра на ручак.”

Скруц му рече да ће га видети – да, заиста хоће. Затим се непристојно изразио и додао да ће га пре видети у паклу.

„Али зашто?”, узвикну Скруцов сестрић. „Зашто?”

„Зашто си се оженио?”, упита Скруц.

„Зато што сам се заљубио.”

„Зато што си се заљубио”, зарежа Скруц, као да на свету постоји само једна ствар бесмисленија од Божића. „Довиђења!”

„Па ујаче, ти ми никада ниси долазио у посету ни пре тога. Зашто то сада наводиш као разлог да не дођеш?”

„Довиђења”, понови Скруц.

„Нећу ништа од тебе; ништа не тражим од тебе; зашто не бисмо могли да будемо пријатељи?”

„Довиђења”, понови Скруц.

„Од срца ми је жао што видим да си тако непопустљив. Међу нама никада није било никакве свађе за коју сам ја био крив. Али покушао сам ово у част Божића, и задржаћу своје Божићно расположење до краја. Па, срећан Божић, ујаче!”

„Довиђења”, понови Скруц и трећи пут.

„И срећна ти Нова година!”

„Довиђења”, рече Скруц.

И поред свега, момак изађе из фирме без иједне љутите речи. Застао је на излазним вратима да честита празник и службенику, који, колико год се био смрзао, беше топлији од Скруца; јер он му је срдечно узвратио честиткама са своје стране.

„Ево још једног”, промрмља Скруц, који га је чуо: „мој службеник, са петнаест шилинга недељно, и женом и породицом, прича о срећном Божићу. Повући ћу се у лудницу.”

Онај лудак је, отворивши Скруцовом нећаку врата да изађе, пустио другу двојицу људи унутра. Била су то наочита господа, пријатног изгледа, и сада су стајали, скинувши шешире, у Скруцовој канцеларији. У рукама су држали књиге и папире, и љубазно су му се наклонили.

„Скруц и Марли, ако се не варам?“, рекао је један од господе, погледавши претходно у свој списак. „Да ли имам задовољство да разговарам са господином Скруцом, или господином Марлијем?“

„Господин Марли је покојни има већ седам година“, одговори Скруц. „Умро је пре седам година, баш на ово вече.“

„Не сумњамо да његову дарежљивост у подједнакој мери одржава и његов ортак који га је надживео“, рече господин, показујући своје исправе.

Свакако је и било тако; пошто су Марли и Скруц били сродне душе. На злокобну реч „дарежљивост“, Скруц се намршти и одмахну главом, па врати човеку његове исправе.

„У ово празнично доба године, господине Скруц“, настави господин, подижући перо, „пожељно је и више него иначе да дамо неке мале прилоге за сироте и напуштене, који у ово доба године много пате. На хиљаде њих оскудева у основним потрепштинама; на стотине хиљада их је лишено најобичнијих животних удобности, господине.“

„Зар не постоје затвори?“, упита Скруц.

„Постоји мноштво затвора“, рече господин, спуштајући своје перо.

„А општински домови за сиротињу?“, хтео је Скруц да зна. „Да ли још раде?“

„Раде. Ипак”, одврати господин, „волео бих да могу да кажем како не раде.”

„Закон о сиромашнима се дакле у потпуности примењује?”

„Без икаквог застоја, господине.”

„О! Био сам се уплашио, због онога што сте на почетку рекли, да се догодило нешто што је омело њихово корисно спровођење”, рече Скруц. „Врло ми је драго што то чујем.”

„Под утиском да они тешко да изазивају хришћанску бодрост у духу или телу мноштва угрожених”, одговори господин, „неколико нас настоји да сакупи средства да се сиромашнима купи нешто мяса и пића, и огревних средстава. Изабрали смо ово време, јер се управо у њему оскудица оштро осећа, и када се ужива у обиљу. Шта да запишем, колико ће износити ваш прилог?”

„Ништа!”, одврати Скруц.

„Желите да приложите анонимно?”

„Желим да ме оставите на миру”, рече Скруц. „Пошто сте ме питали шта желим, господо, то вам је мој одговор. Ја сам се не радујем Божићу, и не могу себи приуштити да чиним ленштине срећним. Помогао сам у оснивању установа које сам поменуо – оне већ довољно коштају; а они који су у невољи треба да иду тамо.”

„Многи не могу да оду тамо; а многи би радије умрли.”